

ปีที่ 31 ฉบับ 10705 วันพุธที่ 10 มกราคม พ.ศ. 2561 หน้า 8



กรุงเทพธุรกิจ
บุกความพิเศษ
• พิพจน์ รุ่งกานต์วิวัฒน์
นักวิจัยชาวบ้าน

งานวิจัยชาวบ้านดำเนินสะดวกฯ นำเกษตรอินทรีย์แก้ปัญหาหน้าเสีย

“น้ำ” ไม่ใช่สิ่งสำคัญต่อชีวิตประจำวันของคนเราเท่านั้นแต่ยังเป็นปัจจัยหลักต่อผลผลิตทางการเกษตรอีกด้วย

เมื่อนึกถึงผลผลิตทางการเกษตร ชุมชน “คลองดำเนินสะดวก” ถือเป็นอีกหนึ่งแหล่งผลิตผลไม้หลากหลายที่สำคัญ โดยเฉพาะมะพร้าวน้ำหอม มะม่วง กัลลวย ชมพู ฝรั่งกิมจู แก้วมังกร องุ่น มะนาว รวมถึงกล้วยไม้หลายหลากพันธุ์ อีกทั้งยังมีตลาดน้ำดำเนินสะดวก สถานที่ท่องเที่ยวอันดับต้นๆเป็นที่รู้จักทั้งคนไทยและชาวต่างชาติ

ที่นี่ยังเปรียบเสมือนเมืองเกษตรที่เป็นแหล่งผลิตอาหารได้มากกว่า 176,953 ตันต่อปี แต่กลับพบว่ามีการใช้สารเคมีในการทำเกษตรอย่างเข้มข้นเกินขนาดเพื่อให้ออกผลผลิตได้ตลอดทั้งปี ส่งผลให้เกิดสารพิษสะสมทั้งในแหล่งน้ำและดิน เป็นอีกหนึ่งสาเหตุที่ทำให้เกิดภาวะน้ำเน่าเสีย และยังเกิดสารตกค้างในร่างกาย

ประกอบกับการเจริญของเมืองทำให้ผู้คนหันมาใช้ถนนแทนการสัญจรทางน้ำ ทำให้คลองขาดการเหลียวแลเกิดปัญหาขยะและวัชพืชขึ้นมากมาย

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) จึงสนับสนุนการศึกษา “โครงการวิจัยการจัดการสวนเกษตรเพื่อความปลอดภัยด้านสิ่งแวดล้อมและการจัดการน้ำเสียคลองดำเนินสะดวก ในพื้นที่โซนที่ 1” งานวิจัยที่ครอบคลุมพื้นที่ 5 ตำบลประกอบด้วย ต.หัวโพ, ต.โพหัก, ต.ดอนคลัง, ต.บัวงาม, ต.ประสาธสิทธิ์ อ.ดำเนินสะดวก จ.ราชบุรี โดยมอบหมายให้ผมสวมบทบาทเป็นนักวิจัย

จากความเป็นคนในพื้นที่ เพื่อศึกษาเรื่องดังกล่าว กระทบกับข้อมูล วงจรการทำเกษตรในรอบ 1 ปีว่า ในแต่ละการผลิตพืชแต่ละชนิดมีการใช้ทรัพยากรอะไรบ้างและใช้ในปริมาณเท่าไร

ผลผลิตทางการเกษตรของคลองดำเนินสะดวกส่วนใหญ่มาจากการใช้สารเคมีมากเกินไปเกินขนาด เช่น มะม่วง มีต้นทุนการใช้เคมีในการผลิตถึง 57% ขณะที่ต้นทุนการใช้เคมีในการผลิตมะนาวสูงถึง 77% ส่งผลให้เกิดสารพิษตกค้างในแหล่งน้ำ เนื่องจากที่ผ่านมากเกษตรกรไม่ตระหนักถึงปัญหาเรื่องน้ำเสียที่เกิดจากสวนของตนเอง

“การศึกษาในครั้งนี้ ต้องการปลูกจิตสำนึก และสร้างความตระหนักให้กับชุมชน เห็นถึงผลกระทบจากการใช้สารเคมีและให้เกิดการตื่นตัวในเรื่องการอนุรักษ์แหล่งน้ำไม่ให้เกิดภาวะน้ำเน่าเสีย ซึ่งจะส่งผลต่อหน้าใช้ในอนาคตการเกษตร”

นอกจากนี้ เกษตรกรยังประสบปัญหาเรื่องของภาวะน้ำแห้งคลอง ทำให้เกิดปัญหาไม่มีน้ำหล่อเลี้ยงแปลงเกษตรส่งผลให้พืชมีผลผลิตน้อยและหลายต้นยืนต้นตาย รวมทั้งประสบภาวะน้ำทะเลหนุน ปัญหาเหล่านี้ล้วนส่งผลต่อผลผลิตทางการเกษตรในพื้นที่ จึงเกิดแนวความคิดการทำเกษตรอินทรีย์ เพื่อลดการใช้สารเคมีในชุมชนลง

ผลงานวิจัยได้เสนอแนวคิดในการทำเกษตรอินทรีย์ ภายใต้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพราะเชื่อว่าจะเป็นส่วนหนึ่งในการแก้ปัญหาหน้าเสียและลดสารพิษสะสมใน

แบ่งพื้นที่ให้ชาวบ้านที่สนใจเข้ามาทดลองปลูกพืชแบบไม่ใช้สารเคมีภายในพื้นที่ศูนย์เรียนรู้ฯ และนำวิธีไปทำเองได้ที่บ้านต่อไป

“การจะเปลี่ยนแปลงในสิ่งที่ชาวบ้านคุ้นเคย หรือเลิกใช้เคมีที่นั่นเป็นไปได้ยาก ต้องใช้ระยะเวลาพอสมควร เราต้องให้ความรู้สร้างความเข้าใจให้กับชุมชนก่อน โดยเริ่มจากการลงมือทำให้เห็นสนับสนุนให้เขาเข้ามามีส่วนร่วมและทดลองทำ”

ในช่วงแรกๆ ก็ถูกต่อต้าน แต่หลังจากทำมา 1 ปี ปัจจุบันเริ่มมีคนในชุมชนรู้จักการทำเกษตรอินทรีย์บ้างแล้ว มีหน่วยงานในพื้นที่ให้ความสนใจเข้ามาเยี่ยมชม มีโรงเรียนในพื้นที่และสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.) จ.ราชบุรี นำนักเรียนและเยาวชนเข้ามาเรียนรู้วิธีการทำเข้ามาร่วมกิจกรรมปลูกต้นไม้ และการทำสวนอินทรีย์อย่างต่อเนื่อง เช่น การจัดกิจกรรมนาโยน การลงแขกเกี่ยวข้าว

การนำเยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมเพื่อให้คนรุ่นใหม่หันมาสนใจเกษตรอินทรีย์ และยังช่วยเชื่อมโยงผู้ประกอบการที่เป็นเกษตรกรได้อีกทางหนึ่ง จะเห็นว่าสิ่งที่ดำเนินการมาจนวันนี้ก็เพื่อต้องการสื่อให้ชุมชนได้เข้าใจว่าเพียงแค่ว่าได้บริโภคข้าวอินทรีย์นอกจากเพื่อสุขภาพที่ดีแล้ว ส่วนหนึ่งยังช่วยรักษาคุณภาพของคลองดำเนินสะดวกได้อีกด้วย”

สำหรับศูนย์เรียนรู้เกษตรอินทรีย์ตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงวัดบัวงามอารามหลวง ต้นแบบสวนเกษตรอินทรีย์ของชุมชนคลองดำเนินสะดวกแห่งนี้ นอกจากทดลองปลูกพืชไร่นาสวนผสม อาทิ มะพร้าว กล้าย พืชผักสวนครัว การทำนาปลูกข้าว เลี้ยงไก่ และเลี้ยงปลาแล้ว ยังมีการชุดบ่อเพื่อกักเก็บน้ำไว้ใช้ในยามหน้าแล้ง จำนวน 3 บ่อ เป็นบ่อพัก 2 บ่อ บ่อที่ 3 เป็นน้ำที่ผ่านการบำบัดที่สามารถนำไปใช้ในแปลงเกษตรอินทรีย์ถือเป็นแห่งแรกของชุมชนที่มีรูปแบบการทำระบบการจัดการน้ำที่แตกต่างจากพื้นที่สวนของเกษตรกรที่นิยมยกร่องสวน แต่มักประสบปัญหาภาวะน้ำแห้งคลองและน้ำทะเลหนุนอยู่บ่อยครั้ง

แนวคิดการชุดบ่อน้ำดังกล่าว เพื่อเป็นต้นแบบให้กับชาวสวนและคนทั่วไปที่ต้องการทำการเกษตรได้เห็นว่าในแปลงเกษตรจะต้องมีการเก็บน้ำไว้ในพื้นที่ส่วนหนึ่งไม่ใช่รอแต่น้ำสาธารณะ นอกจากนี้ทางศูนย์เรียนรู้ยังเตรียมพัฒนาพื้นที่ปลูกป่าชุมชนเพิ่มอีก 4-5 ไร่

ผู้สนใจสามารถเข้าเยี่ยมชมศึกษาดูงานหรือร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้งานการทำเกษตรอินทรีย์ ได้ที่ศูนย์เรียนรู้เกษตรอินทรีย์ตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงวัดบัวงามอารามหลวง ตั้งอยู่ ต.ประสาธลิม อ.ดำเนินสะดวก จ.ราชบุรี

คลองดำเนินสะดวก รวมถึงช่วยดูแลสิ่งแวดล้อมเล็กๆ ให้กับแหล่งน้ำของชุมชนได้ แต่ต้องยอมรับว่าการให้เกษตรกรเลิกใช้สารเคมีและหันมาทำเกษตรอินทรีย์ทั้งหมดอาจเป็นไปได้ยาก เพราะถือเป็นเรื่องใหม่ของการทำการเกษตรของชุมชนคลองดำเนินสะดวก แต่อย่างน้อยก็เพื่อให้ชาวชุมชนรู้จักเข้าใจเรื่องเกษตรอินทรีย์และนำแนวคิดนี้ไปต่อยอดหรือไปปลูกพืชผักสวนครัวเล็กๆ เอาไว้ทานกันเองในครัวเรือน

การปฏิบัติตามแนวคิดดังกล่าว จึงเกิดเป็นแรงบันดาลใจให้จัดทำศูนย์เรียนรู้เกษตรอินทรีย์ตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงวัดบัวงามอารามหลวง โดยใช้พื้นที่ของวัดบัวงามอารามหลวง จำนวน 60 ไร่ มาพัฒนาเป็นสวนเกษตรอินทรีย์ต้นแบบแห่งแรกของชุมชนคลองดำเนินสะดวก เพื่อให้เป็นพื้นที่เรียนรู้การทำเกษตรอินทรีย์ของชุมชน

จากเดิมที่ชาวบ้านไม่เคยรู้จักการทำเกษตรอินทรีย์มาก่อน สามารถเข้ามาเรียนรู้วิธีการปลูกพืชเกษตรอินทรีย์ โดยมีการ